

'WE MOETEN MET HET WATER MEEBEWEGEN, MINDER DOMINEREN'

Tot zo'n duizend jaar geleden moesten we in Nederland simpelweg leven met het water en zijn grillen. Nederland was een moerasdelta. Door de eeuwen heen kregen we steeds meer controle: dijken, waterkeringen, gemalen en sluizen vormden een waterbeheer van wereldklasse. Maar het klimaat verandert. De kans op overstromingen, droogte en hittegolven neemt toe en dat vraagt om concrete actie. Co Verdaas, de Nederlandse Deltacommissaris sinds december vorig jaar, benadrukt dat we weer moeten gaan leven met het water.

TEKST MARIËLLE VAN VEEN / BEELD PHIL NIJHUIS

➤ Co Verdaas: 'We kunnen niet langer alles dichtbetonnen en verwachten dat het waterschap alle problemen wel oplost.'

Voor wie?

Huurders in de corporatiesector en de commerciële sector

Hoe moet dat, leven met het water?

'Eeuwenlang hebben we het water beheerst met dijken, pompen en sluizen, en dat heeft ons ver gebracht. Maar we bereiken de grenzen van wat we met techniek alleen nog kunnen. De nieuwste klimaatmodellen en -rapporten en onze eigen Deltascenario's wijzen allemaal op meer weersextremen. Nederland krijgt te maken met meer wateroverlast, een stijgende zeespiegel, en toenemende hitte en droogte. We zijn als kwetsbare delta sterk afhankelijk van wat andere landen doen, en hebben het klimaatprobleem dus niet volledig in eigen hand. Zelfs als we de Parijsdoelen halen, zullen extremen blijven toenemen; bij het missen van die doelen worden ze nog heviger en frequenter. Dat dwingt ons tot een nieuwe balans tussen techniek en natuur. We moeten ons aanpassen aan de omgeving,

in plaats van alles te willen controleren. Bijvoorbeeld door in de steden meer groen aan te leggen en te kiezen voor waterbesparende maatregelen. We kunnen niet langer alles dichtbetonnen en verwachten dat het waterschap alle problemen wel oplost.'

Dat lijkt lastig te combineren met de bouwopgave van een miljoen nieuwe woningen.

'Bij ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de bouw van de broodnodige miljoen woningen, moeten we rekening houden met de natuurlijke eigenschappen van bodem en water. We moeten goed kijken waar we bouwen, hoe we water kunnen bergen en afvoeren en hoe we de bodem kunnen beschermen tegen verdroging en verzilting. Bovendien moeten we naast technische oplossingen zoeken naar *nature-based*

oplossingen. Dat houdt in dat we de omgeving zo inrichten dat water zijn weg kan vinden, in plaats van ertegenin te werken. Denk aan de terpen. In het verleden hield men droge voeten door simpelweg zand op te hopen en hoger te bouwen. Recente voorbeelden zijn de Noordwaard bij de Biesbosch, ingericht als overstromingsgebied, en de Zandmotor bij Ter Heijde, die onze kustlijn versterkt met natuurlijke zandaanvoer. Ook bij droogte kunnen we meebewegen, door gebieden opnieuw te vernatten, of zelfs verzilting te accepteren met aangepaste teelten. Dit maakt Nederland weerbaarder, maar vraagt wel om verregaande keuzes over landgebruik.'

Zijn er grenzen aan ons kunnen?

'Extreme gebeurtenissen zullen altijd voor problemen zorgen. Je kunt je land niet

// We moeten ons voorbereiden op een klimaat met meer extremen. Precies zoals het Deltaprogramma adviseert //

inrichten op extremen. Het grondwaterpeil hebben we gewoon niet in de hand als het vier maanden droog en warm is. En waar die bui ook valt... als er 200 milliliter water in één dag naar beneden komt, maakt het echt niet uit of dat in de Randstad is op de hoge zandgrond. Dat betekent gewoon overal ellende. Wat wel kan is nadenken hoe we schade beperken, de ziekenhuizen bereikbaar blijven en de elektriciteitsvoorziening blijft draaien.'

Minister Mona Keijzer zei dat we enige hinder moeten accepteren, zoals ondergelopen tuintjes. Doet de overheid genoeg?

'Wat ik goed vind van de minister is dat zij benadrukt dat in alles wat wij nog gaan beleven met elkaar, de overheid niet alles meer kan oplossen voor de burgers.'

We zullen enige mate van overlast moeten gaan accepteren. Dat is echt een ander geluid dan voorheen. Per project is het vervolgens aan de gemeenten, provincies en de minister, die op een hoger schaalniveau regie kan voeren, om een doordachte afweging te maken. Ook haar uitgangspunt is: we moeten ons voorbereiden op een klimaat met meer extremen, precies zoals het Deltaprogramma adviseert.'

Wat is volgens u het meest urgent voor de woningbouwsector?

'Nederland heeft een serieus funderingsprobleem. [Nu al zijn zo'n 425.000 gebouwen verzakt.] Tijdens de droge zomers van 2018, '19, '20 en '22 bleken in potentie ongeveer een miljoen huizen gevoelig voor verzakkingen en scheuren. De grondwaterstand kwam zo historisch laag dat ►

► **vervolg** van pagina 9

het leidde tot funderingsschade aan de woningen. [Dat kan leiden tot funderingsherstelkosten van wel 120.000 euro per woning, met een totale schadepost van miljarden.] Los van de impact voor bewoners, is het een groot risico voor woningegenaren, corporaties, beleggers en verzekeraars. Financiële schade door klimaatverandering is vaak moeilijk te verzekeren, als 'natuurfenomeen'. Daarom overleggen we nu met het kabinet en de financiële sector –banken, pensioenfondsen en verzekeraars– over een gezamenlijke aanpak. Want met niks doen, zetten we allemaal stappen achteruit.'

Drinkwaterbedrijven waarschuwen dat ze de miljoen nieuwe woningen tegen 2030 niet van water kunnen voorzien. Hoe zorgen we dat er water uit de kraan blijft komen?

'Nederland ontvangt, na Hongarije, het meeste zoetwater via rivieren en regen, maar omdat we grotendeels onder zeeniveau liggen, moeten we continu afvoeren om te voorkomen dat de 'badkuip' volloopt. Door de groeiende bevolking, toenemende vraag en langere droogteperiodes neemt de druk op ons watersysteem echter toe. Tijdens de hete zomers van de afgelopen jaren bereikten we al de grenzen van ons systeem.

Ik heb vertrouwen dat drinkwater altijd op één blijft. Maar wat de drinkwaterbedrijven aangeven is dat we dan wel wat extra maatregelen nodig hebben, en die doen altijd ergens pijn. Dat kan betekenen dat sommige sectoren minder water krijgen of dat we meer water moeten gaan vasthouden

“Huurders met beperkte middelen moeten niet op kwetsbare plekken terecht komen”

voor droge periodes. Maar het verhogen van het waterpeil heeft bijwerkingen: natte kelders, boeren die hun land niet kunnen bewerken en natuurdoelen die in het gedrang komen. Bovendien is er in Nederland al weinig ruimte voor oppervlaktewater, wat de uitdaging vergroot. We staan dus voor ingrijpende keuzes, wetende dat elke keuze ten koste gaat van andere belangen.'

Waar gaat het al wel goed?

'Op de zandgronden in Brabant, de Achterhoek en op de Veluwe worden natuurlijke beeklopen hersteld. Op akkers wordt gekeken of we terug kunnen naar fijnmazige vloeivelden. Initiatieven zoals 'Ruimte voor de Rivier' geven zoetwater meer ruimte voor het wegstroomt in zee. In veenweidegebieden worden processen gestart om het waterpeil te verhogen voor een duurzame waterhuishouding.

En in Rijnenburg, waar 25.000 woningen gepland zijn in een laaggelegen gebied met een zakkende veenbodem, voerde het waterschap samen met de provincie, de gemeente, beleggers en ontwikkelaars een stresstest uit om te zien wat er gebeurt bij een zware bui. Ze onderzoeken nu of drijvend wonen kan worden gecombineerd met waterberging. Dat soort gesprekken was tien jaar geleden ondenkbaar: toen zouden we gewoon bouwen en bij zware regen zou iedereen pas later zeggen: 'Oe, wat een hoop ellende.'

Wie betaalt de rekening voor een klimaatrobuust Nederland?

'De financiering is inderdaad een prangende kwestie. Neem bijvoorbeeld de bouw van het Vijfde Dorp (Cortelande) in de Zuidplaspolder. Ik schat in dat €2.000 tot €3.000 extra per woning nodig is om het dorp klimaatbestendig te maken. De vraag is wie die kosten moet dragen: moet je ze toeschrijven aan het project en draait dus de koper of huurder ervoor op, of is het een collectieve verantwoordelijkheid? Dat vraagt een politieke afweging.'

Wat doen we met bestaande huizen en wijken?

'Ruimtelijke adaptatie is ook in bestaande wijken belangrijk. Renovaties bieden dé kans om woningen beter bestand te maken tegen wateroverlast en hitte. We zien ook steeds meer buurtinitiatieven voor vergroening, zodat regenwater makkelijker de

bodem in kan sijpelen en de bodem het water kan vasthouden en als dat niet kan, voor voorzieningen zoals dieperliggende speelplaatsen die overtollig water kunnen opvangen. Nederland telt inmiddels 45 'adaptatieregio's' waar stap voor stap maatregelen worden genomen om beter voorbereid te zijn op de klimaatverandering. Eén wadi of een enkele ondergelopen speelplaats lijkt misschien weinig, maar als elke buurt zulke maatregelen neemt, versterken ze samen de veerkracht van het hele systeem, als die piekbui toch een keer overtrekt.

Naast die kleine aanpassingen op wijkniveau moeten we ook blijven kijken naar de grotere systeemvraagstukken, zoals de stijgende zeespiegel en de wisselende waterstanden in onze rivieren. Het hele palet aan lokale aanpassingen en grote beslissingen over waterbeheer en drinkwatervoorziening, maakt ons veerkrachtiger.'

Huurders zijn afhankelijk van anderen, zoals de gemeente of hun verhuurder. Hoe zorgen we dat iedereen mee kan doen?

'Zowel kopers als huurders moeten toegang hebben tot veilige en comfortabele woningen in een veranderend klimaat. Mensen met minder zeggenschap over hun woonomgeving mogen niet achterblijven, en mensen met beperkte middelen moeten niet op de meest kwetsbare plekken terechtkomen. Veel instanties denken daar gelukkig over na, maar het vergt tijd om heel Nederland aan te passen. Want de ambitie is gemakkelijk uitgesproken, maar we hebben ook gezien in een stad als Eindhoven dat de temperatuur tijdens hittegolven soms nog vier, vijf graden hoger ligt dan in omringend gebied en je kunt uittekenen dat dat kwetsbare bewoners in slecht geïsoleerde huizen extra hard raakt. Daar ligt ook voor verhuurders in relatie tot hun huurders een heel bijzondere verantwoordelijkheid. Zij moeten ervoor zorgen dat huurwoningen voldoen aan de noodzakelijke klimaatbestendige eisen, zodat huurders veilig en comfortabel kunnen wonen, ook in de toekomst. Denk bijvoorbeeld aan het betrekken van huurders bij renovatieprojecten, zodat hun woning beter bestand is tegen hitte en wateroverlast. En vergeet niet dat de kwaliteitseisen die we aan woningen stellen, gelden voor zowel koop- als huurwoningen.'

Deltacommissaris Co Verdaas

bewaakt als onafhankelijk regeringscommissaris de voortgang van het Nationaal Delta-programma. Overheden en kennisinstellingen met maatschappelijke organisaties en bedrijven werken daarin samen om Nederland op de lange termijn te beschermen tegen overstromingen en weersextremen en te zorgen voor voldoende zoetwater. De Deltacommissaris rapporteert ieder jaar op Prinsjesdag over de uitvoering van het Nationaal Delta-programma en adviseert het kabinet gevraagd en ongevraagd over vraagstukken op het gebied van klimaatadaptatie.

// Geen reden tot paniek, wel alert blijven //

Wat kunnen huurders zelf doen?

‘Ik raad huurdersorganisaties aan om toekomstgericht te denken en bij prestatieafspraken ook de belangen van toekomstige generaties mee te nemen. Benadruk bij renovaties het belang van klimaatbestendige maatregelen, ook al betekent dat nu extra kosten. Ik zou zeggen: als je aan de slag gaat met groot onderhoud, doe het dan in één keer goed, en tref meteen extra maatregelen die woningen beschermen tegen klimaatrisico’s zoals wateroverlast. Zo benader je de opgave vanuit een bredere verantwoordelijkheid, niet alleen voor nu, maar ook voor de huurders van de toekomst.’

Hoe zorgen we dat kennis beschikbaar komt voor huurders die willen weten wat ze moeten doen in noodsituaties of welke maatregelen ze kunnen nemen voor de lange termijn?

‘Hoewel het Deltaprogramma zich richt op beleidsvorming en dat soort vragen in de praktijk bij verschillende betrokken partijen liggen, slijpelt kennis gestaag door naar alle

betrokkenen, zoals woningcorporaties, beleggers, en gemeenten. Hoe meer huurders hun zorgen en vragen uiten, hoe sneller die kennis de juiste plek bereikt. Over tien jaar zijn we met z’n allen veel wijzer, dan hoeven we niet meer te discussiëren of we rekening moeten houden met hittestress bij een renovatie. Dat is dan standaard-repertoire, ook bij corporaties.’

Bent u optimistisch over de toekomst?

‘Nederland heeft een lange traditie van zich excellent aanpassen aan nieuwe omstandigheden. We hebben de ervaring, kennis en middelen. Er is geen reden tot paniek, maar we moeten wel alert blijven en tijdig de juiste keuzes maken.’

U adviseert als Deltacommissaris de politiek maar heeft geen beslissingsbevoegdheid. Is dat, gezien de omvang van de uitdaging, daadkrachtig genoeg?

‘Het feit dat er een Deltacommissaris bestaat is al heel bijzonder. Veel landen zijn jaloers op ons systeem. Ik kijk toch liever naar wat we wel hebben: de positie van de Deltacommissaris is wettelijk geborgd, klimaatverandering staat hoog op de agenda, en de adviezen worden serieus genomen. Ik functioneer nadrukkelijk namens de samenleving. Zo voel ik dat ook. We hebben een democratie die mij het vertrouwen heeft gegeven in de opdracht en de verantwoordelijkheden die ik heb gekregen. Het werkt zo in een democratie en in een rechtsstaat dat je binnen die opdracht beweging maakt. Ik wil effectief zijn vanuit het vertrouwen dat mij is gegeven.’

Uw taak is niet alarmistisch te zijn?

‘De empirie is heftig genoeg, zeg ik altijd. Ik wil mensen meekrijgen en heb ervaren dat mensen meer enthousiasme op kunnen brengen als we perspectief schetsen en laten zien wat wél kan. Ik zal nooit iets afdoen aan de kennis en de inzichten die ik krijg aangeraakt, maar het is aan de mensen zelf om die te wegen.’

U woont zelf buitendijks aan de Waal. Hoe toekomstbestendig is dat eigenlijk?

‘Als je het hebt over leven met water, dan leef ik dat wel voor. In de zomer van 2021, toen extreme regenval in de Eifel en Ardennen overstromingen veroorzaakte in Zuid-Limburg, zag ik bij mijn huis de enorme kracht van het water. Het water steeg voor je neus, de snelheid waarmee het gebeurde was bijna angstaanjagend.

We wonen op de eerste verdieping. En iedereen hier weet dat het water kan komen, dus je let een beetje op elkaar. Na het zakken van het water raapten burens van alles en nog wat op van de Waalstrandjes. Samen voerden we die troep af naar de stort; het was echt een enorme hoeveelheid. Door die meegesleurde spullen kon je goed zien welke ellende stroomopwaarts was veroorzaakt.

Tegelijkertijd kwam ook het besef: we moeten hierop voorbereid zijn. De dynamiek en de macht van het water van heel nabij te beleven als bewoner, helpt me in mijn boodschap: Je kan er ook goed mee leven, maar je moet van tevoren wel goed nadenken over hoe je de zaak inricht en je goed voorbereiden.’ ◀